

Митко БОГДАНОВСКИ
НУ Музеј на Македонија - Скопје

ПЛАНОВИ ЗА ЗАШТИТА НА МУЗЕЈСКИТЕ ДОБРА ВО ВОНРЕДНИ СОСТОЈБИ

Апстракт: Плановите за заштита и спасување се изработуваат врз основа на процена на загрозеност од природни непогоди и од други несреќи. Процената на загрозеност во националните установи односно во музеите ја донесува органот на управување. Обврска на сите музеи е да ги организираат заштитата и спасувањето на вработените, имотот и музејските добра, да се подготвуваат и да преземаат превентивни и оперативни мерки за заштитата и спасувањето.

Клучни зборови: музеи, вонредни состојби, планови, заштита, култура.

Во установите од културата кои се од посебен интерес за државата, односно во музеите како национални установи со посебно значење, во согласност со Законот за одбрана (Сл. весник бр.185/2011), Законот за заштита и спасување („Службен весник на РМ“ бр. 93/2012), Законот за пожарникарство („Службен весник на РМ“ бр.67/2004), како и во согласност со повеќе уредби и други подзаконски акти во делот на заштитата и управувањето со кризи, потребно е навремено изготвување планови за одбрана, односно заштита и спасување на луѓето/вработените, посетителите/публика, животната средина, материјалните и другите музејски односно културни добра од природни непогоди и други несреќи во мир, вонредна состојба и воена состојба.

Плановите за заштита и спасување се изработуваат врз основа на процена на загрозеност од природни непогоди и други несреќи. Процената на загрозеност во националните установи, односно во музеите ја донесува органот на управување. Обврска на сите музеи е да ги организираат заштитата и спасувањето на вработените, имотот и музејските добра, да се подготвуваат и да преземаат превентивни и оперативни мерки за заштитата

и спасувањето. Организацијата на мерките за заштита и спасување опфаќа планирање и подготвување на активности за спроведување на мерки за заштита и спасување.

Мерки за заштита и спасување се: урбанистичко-технички и хуманитарни и други мерки за заштита и спасување кои би се појавиле при и по природните непогоди и други несреќи. Од мерките за заштита и спасување секоја установа од културата, односно секој музеј во согласност со својата работа и во согласност со своите потреби ги разработува следните мерки на заштита и спасување:

урбанистичко-технички мерки

- засолнување;
- заштита и спасување од поплави;
- заштита и спасување од пожари, експлозии и опасни материи;
- заштита и спасување од урнатини.

хуманитарни мерки

- евакуација;
- радиолоко, хемиска и биолошка заштита;
- прва (медицинска) помош.

За сите гореспомнати и дадени мерки за заштита и спасување на културните добра во музеите потребно е да се изработат соодветни планови, упатства за работа, списоци на одговорни лица за спроведување на дадените мерки и други потребни податоци кои се специфични за секоја мерка поединечно.

Евакуацијата на музејските добра е една од приоритетните мерки во случај на дадена потреба при природни непогоди и други несреќи, вонредна состојба и воена состојба. Со евакуацијата се врши планско, организирано и контролирано преместување на материјалните добра од загрозените подрачја, односно објекти на друго побезбедно место, односно локација доволно оддалечена од постоечката и загрозена локација. Подготвувањето на активностите за спроведување на евакуацијата опфаќа организациски и оперативни мерки и постапки со кои се обезбедуваат потребните предуслови за спроведување на евакуацијата и тоа:

- начин на спроведување на евакуацијата (собирни места, правци на движење, број и вид на превозни средства, број и вид на екипи на стручни лица за логистичка поддршка, потребни материјални ресурси и др.);
- број и вид на објекти предвидени за сместување на културните добра;
- преглед на учесници за спроведување на евакуацијата; (список на лица кои ја подготвуваат евакуацијата и експонатите и други

- предмети кои се носат на новата локација и список на лица кои се определени за прием на истите на новата локација);
- временски рокови за склучување на потребни договори;
- временски рокови за пополнување на силите за заштита и спасување кои учествуваат во евакуацијата со персонал и материјални ресурси;
- едукација, обука и вежби, односно тренинг со лицата кои се предвидени да ја извршуваат евакуацијата.

Планови за заштита во музеите

Законска обврска на сите субјекти од културата кои се назначени како субјекти од посебен интерес за државата е да подготвуваат, да изработуваат планови и да ги ажурираат документите како составни делови на плановите за одбрана, заштита и спасување и други документи. Исто така, тие имаат и обврска за оспособување, обучување и едукација на сите вработени кои работат и се грижат за културните добра во своите средини и пошироко, како истите би можеле полесно да се справуваат со извршувањето на задачите и правовремено да реагираат во дадени несакани ситуации. За жал, дали од објективни или од субјективни причини, а по направени контроли и увиди на состојбите од страна на надлежните инспекциски и други служби, многу често е констатирано дека голем број од музеите во Македонија (освен со некои исклучоци) немаат изработено соодветни планови за одбрана, заштита и спасување на културните добра и вработените, односно нема планови за справување со проблемите во случај на ненадејни вонредни состојби или кризи. Има и такви случаи каде и има некои изработени документи и планови, но тие се или застарени и неажурирани или се неусогласени со новите законски прописи, што укажува на потребата од нивно доработување и досредување.

Начин на ракување и употреба на плановите за заштита и спасување

За ракување со документите од планот за заштита и спасување од страна на одговорните лица во музеите, односно од носителите на планирањето потребно е да се определат соодветни стручни лица - ракувачи со документите од плановите поради изработка, ажурирање и употреба на планот за заштита и спасување. Ракувањето со планот за заштита и спасување опфаќа водење на евиденција на документите, нивно ажурирање, изменување и дополнување (пр. Уредба за начинот на ракување и употребата на Планот за заштита и спасување од природни и други несреќи - („Службен весник на РМ“ бр.76/06).

Без соодветен и стручен кадар, без надградување и искуство на истиот, како и без континуирано следење на законските прописи и нивна правилна примена, ќе нема ни соодветно изработени планови и документи,

ниту, пак, тие ќе можат по потреба и во дадена ситуација да се искористат и практично да се применат. Во музеите вакви стручни лица со соодветна квалификација кои се распоредени за вршење на работни задачи од областа на одбраната, заштитата и спасувањето, техничката заштита, противпожарна заштита и др. има многу малку, а онаму каде нема соодветен кадар на овие задачи распоредени се други лица со несоодветна квалификација и недоволно познавање на оваа област на кои овие задачи им се придодадени на другите задачи кои тие ги работат или, пак, во повеќето музеи овие работни места ги нема и задачите од оваа област оставени се самите на себе. За да можат сите овие работи од овој вид на заштита, покрај другите видови на заштита на културните добра да функционираат, потребно е сите музеи да имаат свои вработени кои се професионално оспособени за вршење на задачите од оваа област, кои покрај постоечката високо стручна квалификација и искуство ќе поседуваат и соодветен сертификат и лиценца за работа во делот на одбраната, заштитата и спасувањето, безбедноста и др.

Плани, проекти и програми за набавка на технички средства и опрема со кои треба да бидат опремени музеите

Во согласност со чл. 46 од Законот за пожарникарство („Службен весник на РМ“ 67/04), потребно е редовно одржување и сервисирање на средствата и опремата за противпожарна заштита, односно противпожарните апарати и хидрантската мрежа во согласност со техничките нормативи, стандарди и упатства од производителот, најмалку еднаш годишно, односно најмалку еднаш во период од шест месеци за ПП апаратите кои се изложени на атмосферски влијанија. Сите музеи и други објекти каде што се чуваат и изложуваат музејски добра потребно е да поседуваат посебни системи, уреди и опрема за заштита од пожари, технички средства и уреди/системи за заштита од провала и крајби, систем на камери/видеонадзор и систем за набљудување, како многу други физички и технички средства во зависност од потребите и спецификите на објектите кои треба редовно да се контролираат, сервисираат или прочистуваат на одреден временски период.

Исто така, со закон е уредена и регулирана потребата сите објекти кои се под заштита и други видови на објекти од културата, а со тоа и музеите да поседуваат сопствена громобранска инсталација која не е радиоактивна, односно раностартувачка громобранска инсталација или громобранска инсталација т.н. Фарадеев кафез. Задолжително е редовно мерење на најмногу три години на исправноста на громобранската инсталација.

Покрај сите овие технички средства и опрема во музеите, задолжително е поставувањето на „панични“ светла и знаци кои се

користат во случај на принудно напуштање на објектите, односно „панични“ светла кои ќе овозможат вработените и посетителите/публиката навремено и безбедно да го напуштат објектот во случај на евакуација.

Иако законодавецот ја регулирал потребата од постоење и одржување на сите овие горенаведени технички системи и опрема за заштита, голем е бројот на музеи (со некои исклучоци), а посебно постарите објекти, кои не располагаат со овие средства за заштита или доколку имаат, имаат само дел од нив или пак истите се застарени, несервисирани, нередовно и нестручно се одржуваат и сл.

За тоа зошто е таква состојбата во повеќето музеи постојат повеќе објаснувања односно постојат најразлични причини како што се:

- најголем број од музеите немаат стручни лица кои работат и се грижат на оваа проблематика и затоа не се доставуваат годишни проекти до Министерството за култура за реализација на овој вид заштита;
- постојат и такви случаи каде одредени музеи имаат и соодветен кадар и редовно доставуваат проекти до министерството за култура и барања за парични средства за реализирање на проектите кои опфаќаат потреби за овој посебен вид на заштита кои со закон се задолжителни, но повеќе години по ред не добиваат никакви средства по доставените проекти.
- голем број од музеите имаат добиено и писмени записници од страна на надлежни органи (Дирекција за заштита и спасување, МВР и сл.) каде по направен увид се наведени недостатоците и потребата од нивно решавање, но и покрај тоа некои музеи не добиваат средства за оваа намена или добиваат само мали суми за парцијални решенија, а немаат ни свои финансиски средства за да набават потребни средства и опрема во согласност со законот и потребите.

Планови за едукација, обука и оспособување на стручните лица и вработените во музеите

Во делот за одбраната, заштитата и спасувањето, противпожарната заштита, безбедноста и здравјето при работа, исто така, постои законска обврска за спроведување на редовни обуки на стручните лица, на вработените на специфични работни места или, пак на сите вработени, која е задолжителна за сите музеи. Но и тука состојбите се слични како и кај проблемот со набавка и обезбедување со технички средства и опрема, односно вакви видови обуки, едукација и оспособување со вработените не се прават или се прават повремено и не секаде, повторно поради немање

финансиски средства за оваа намена или немање на стручен кадар кој оваа обврска ќе ја реализира.

Предлози и заклучоци за надминување на проблемите

За да се подобрат состојбите во музеите во делот на плановите за заштита на културните добра и вработени во дадени вонредни состојби потребно е да се посвети посебно внимание на следното:

- сите поголеми музеи во Р Македонија кои се од посебно значење да вработат/ангажираат соодветен стручен кадар во своите установи кои се оспособени, едуцирани и ќе работат на изработка и ажурирање на плановите и документите за одбрана, заштита и спасување, справување со кризи во вонредни состојби, противпожарна и техничка заштита на објектите;
- задолжително, во согласност со законските прописи, музеите да изработат свои планови за заштита на културните добра од природни непогоди и други несреќи, вонредни состојби и војна;
- да се обезбедат сите објекти на музеите каде се чуваат и изложуваат музејски добра со сите потребни технички средства и опрема и системи за заштита;
- да се зголеми соработката со надлежните министерства и други служби кои вршат инспекциски надзор за оваа проблематика и од нив да се побара стручна помош за да се отстранат постоечките недостатоци;
- од страна на Министерството за култура да се обезбедат повеќе финансиски средства на реализација на годишните проекти за оваа проблематика за набавка и опремување на сите музеи со потребни технички системи за заштита на културните добра, како и средства за обука и едукација на вработените;
- посебно внимание да се посвети на едукацијата на вработените во музеите за заштита и спасување на културните добра во случај на природни непогоди и вонредни состојби, нивна обука и практичен тренинг преку организирање практични показни вежби по сите мерки за заштита. Исто така, пожелно е повремено да се организираат и изведуваат здружени обуки и вежбовни активности за повеќе музеи во соработка со Министерството за култура, Управата за заштита на културното наследство, Противпожарната бригада на град

- Скопје и други надлежни органи, министерства, дирекции, агенции и друго;
- да се подобри и актуелизира соработката по хоризонтала и вертикала во сите сегменти на заштита, односно соработка помеѓу Министерството за култура, Управата за заштита на културното наследство со сите музеи во Р Македонија и на сите музеи кои немаат изработено планови за заштита на културното наследство во вонредни ситуации да им се помогне со стручна помош, со финансиски средства и со стручен кадар за да можат и тие установи да имаат свои планови за заштита и навремено да можат да реагираат при укажана потреба од заштита на културните дивра со кои располагаат.

Користена литература

1. „Службен весник на РМ“ бр. 185/11.
2. „Службен весник на РМ“ бр. 93/12.
3. „Службен весник на РМ“ бр. 67/04.
4. „Службен весник на РМ“ бр. 76/06.
5. „Службен весник на РМ“ бр. 67/04.